

Přirozené dilema, impresie či přesná napodobenina

5. celostátní muškařský seminář, Karlovy Vary, 1995

Dilema?

Čím více přemýšlím nad otázkou, má-li být účinná muška přesnou napodobeninou přírodního vzoru hmyzu, či jeho impresionistickým ztvárněním, tím častěji mne napadá, nejde-li ve skutečnosti o jakési „pseudo-dilema”. Prostě takové zbytečné trápení nad dvěma otýpkami sena. Úvahy asi takové, je-li také fotografie, či jen obraz umění. Obojí na nás přece může - ale také nemusí - emotivně zapůsobit, oslovit nás, vyvolat v nás pocity určité kvality a intenzity. Jsme-li k sobě navíc kritičtí, přiznáme, že naše soudy, od spontánního přijetí až po odmítnutí, ovlivnilo i naše momentální vnitřní rozpoložení - „vyladění”.

Umělá muška jako podnět

Umělá muška na našem návazci představuje pro rybu v první řadě optický signál. Signál, který se může stát podnětem vyvolávajícím určité chování. I okázalý nezájem, či dokonce ochranné chování do možných projevů patří. Nám ovšem jde pochopitelně o to, aby naše muška vyvolala u ryb vnitřně motivovaných k lovu či sběru potravy takový řetězec chování, jehož posledním (a nejkratším) aktem je sebrání nabídnuté mušky.

Prahová hodnota podnětu

S výjimkou ochranného chování je pro chování živočichů typická - na rozdíl od reflexu - tzv. výška prahové hodnoty podnětu. V etologii se jí rozumí nejmenší velikost nebo nejnižší kvalita podnětu, která je ještě schopna vyvolat reakci - odpověď na podnět. S různými podmínkami prostředí a samozřejmě s fyziologickými stavy živočicha prahová hodnota podnětu kolísá. O vysoké prahové hodnotě podnětu hovoříme tehdy, lze-li určitý projev chování těžko navodit. Je-li tomu naopak, mluvíme o nízké nebo snížené hodnotě podnětu. Navíc je důležité si uvědomit, že časový odstup mezi projevem také může, a to výrazně, ovlivnit prahovou hodnotu. Živočich prostě „přestane mít zájem” stejné chování opakovat. Na druhou stranu, když se však se však zvíře delší dobu s určitou činností nesetkalo, prahová hodnota podnětu klesá. Řečené výborně ilustruje pokus etologa P. Leyhausena, který vpouštěl ve stejných časových intervalech kočkám do klece myši. Kočky na ně číhaly, plížily se k nim, lovily je, zabíjely a žraly. Postupně je přestaly žrát, ale stále je ještě lovily a zabíjely, pak už jen číhaly a plížily se k nim, aby nakonec jen na myši číhaly. Tedy ono číhání v řetězci jednání mělo nejnižší prahovou hodnotu. Stále to tedy byly myši, stejný přirozený podnět, jen odpověď na něj se měnila. Nejiné bude i chování ryb vůči umělé mušce jako podnětu potravního chování.

Příklad první

Často se nám přihodí, že svou, nejčastěji suchou muškou vyprovokujeme pstruha nebo lipana, aby k mušce vyjel, vrátil se, na opakovaný hod zareagoval stejně, pak již jen stoupání naznačil a nakonec přestal reagovat vůbec. Ochotně si tuto situaci vysvětlujeme tím, že se rybě na naší mušce „něco nelíbilo“, že asi přesně neodpovídá přírodnímu vzoru. Ovšem etolog by možná tuto situaci interpretoval takto: Prahová hodnota podnětu - mušky na hladině - se opakovaním nabídky zvýšila a ryba na tento podnět přestala reagovat. A dodal by, že po určitém časovém odstupu se stejná situace může opakovat a třeba povede i ke konečnému jednání, sebrání mušky. Každý z nás si toto ověřil a jestli někdo mezitím převázel mušku a pak se dočkal záběru, ten je v tomto okamžiku ochoten přísahat, že přišel „na tu pravou“. Ne vždy, dokonce málokdy má pravdu a další chvíle ho o tom přesvědčí.

Klíčové znaky - příklad druhý

Život u vody s muškařským proutkem v ruce píše i jiné scénáře: Ryby intenzivně loví, ale naši mušku více méně ignorují. Jsme pravděpodobně svědky selektivního potravního jednání ryb a naše touha po přesné napodobenině roste úměrně s marností naší nabídky. I v tomto případě jsem ochoten tvrdit, že ona vytoužená přesná napodobenina nemusí být to „pravé ořechové“. Proč by totiž právě naší *skutečně přesné* napodobeniny mezi tisíci jedinců jednoho určitého druhu hmyzu měl dát lipan nebo pstruh přednost? Pravděpodobnost, že z balíčku karet vytáhnu právě žaludské eso je 1:32, tedy něco přes 3%.Jdou-li v potravním pásu ne desítky, ale stovky, možná tisíce jedinců, jakou asi pravděpodobnost záběru můžeme očekávat se svou přesnou napodobeninou?! Etolog by nás poučil, že ryby, stejně jako ostatní živočichové, reagují ne na všechny, ale jen na zcela určité znaky kořisti, jejichž schema, nebo chcete-li, vzorec (po přezkoušení jeho správnosti centrální filtrací) uvolní spouštěcím mechanismem instinktivní jednání - zmocnění se kořisti, potravy.

Posilování podnětu

Naštěstí pro nás muškaře existuje fenomén zvaný posilování podnětu, kdy zdůraznění jednoho nebo více rozhodujících znaků vede k *nadnormálnímu spouštěcí* instinktivního jednání. Je-li tímto nadnormálním spouštěčem naše muška, má muškař i v případě selektivity vyhráno. Nechováme se i my podobně? Předloží-li nám hostitel dva stejné talíře se šunkou, přičemž na jednom talíři bude šunka uměle přibarvena do šťavnaté červeně, instinktivně sáhneme po této, protože v našem podvědomí se spojuje tato barva s čerstvostí, šťavnatostí. Prostě zase jednou nadnormální (dříve se používal termín nadoptimální) spouštěč zvítězil nad chladným rozumem. Ale zpět k rybám a uveďme ještě jeden příklad, jak na podnět - přirozený hmyz, eventuálně jeho přesnou napodobeninu, mohou ryby reagovat.

Příklad třetí

G.A. Borger v časopise Flyfisherman vzpomíná, jak na jistém pstruhovém jezeře došlo k hromadnému líhnutí velikých jedinců Ephemerella gr. Zpočátku se pstruzi těchto obřích druhů báli, několik dní u nich vyvolávaly tzv. *ochranné chování*. Postupně v nich pstruzi *učení formou pokusu a omylu* objevili vydatný zdroj potravy a ochranné chování se změnilo v chování potravní a pstruzi se zaměřili na jejich výhradní lov. Jak by však hodnotil tuto situaci muškař,

vyznavač přísně přesných napodobenin, pokud by se ocitl na jezeře právě v té první fázi, ve fázi ochranného chování?

Na těchto třech příkladech jsem chtěl ukázat jistou irelevantnost „učeního hádání“, zda impresie či přesná napodobenina. Problém je, zdá se, někde jinde. Osobně tedy po mušce - přesné napodobenině - netoužím. Rád bych však věděl, kdy a které klíčové znaky udělají z mé mušky nadnormální spouštěč, ale ne vždy a dostatečně rychle na to přijdu. Budu tedy dál toužit po mušce jako skupinovém vzoru, takovém, který by byl *zobecněním potravního schematu kořisti v určité fázi ontogeneze, se zvýrazněnými znaky charakteristickými pro tuto fázi.*

Závěr

Poctivě jsem se snažil všimnout si jen a jen umělé mušky ve vztahu k rybě, a to s plným vědomím, že technika a taktika lovu, zde opomíjené, ovlivní výsledek našeho snažení více než z poloviny. A tak, když jsem po rybářsko-etologickém chodníčku doklopýtal až k tomuto závěru, nemohu nepřipomenout poslední slova umírajícího rabího ke svému synu: „**Vždycky je všechno jinak!**“ A v muškaření to platí dvakrát, což je na něm nejkrásnější.